

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Олега Первомайського у справі № 3-188/2020(455/20) за конституційною скаргою Акціонерного товариства „Державний ощадний банк України“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису першого речення частини першої статті 1050 Цивільного кодексу України

Другий сенат Конституційного Суду України (далі – Другий сенат Суду) 22 червня 2022 року ухвалив Рішення № 6-р(II)/2022 у справі № 3-188/2020(455/20) за конституційною скаргою Акціонерного товариства „Державний ощадний банк України“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису першого речення частини першої статті 1050 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), за яким зазначений припис ЦК України визнав таким, що відповідає Основному Закону України (далі – Рішення).

На підставі статті 93 Закону України „Про Конституційний Суд України“ вважаю за потрібне викласти окрему думку щодо Рішення, оспорюваного припису ЦК України та низки супутніх явищ та понять.

Щодо предмета конституційного контролю

1. Акціонерне товариство „Державний ощадний банк України“ (далі – Банк) звернулося до Конституційного Суду України з клопотанням перевірити на відповідність Конституції України (конституційність) припис першого речення частини першої статті 1050 ЦК України, згідно з яким *„якщо позичальник своєчасно не повернув суму позики, він зобов’язаний сплатити грошову суму відповідно до статті 625 цього Кодексу“*.

Підставою для звернення Банку до Конституційного Суду України було те, що в остаточному судовому рішенні Банку було відмовлено в одержанні від боржника, що порушив умови кредитного договору, одночасно процентів за користування кредитними коштами та процентів річних за частиною другою статті 625 ЦК України.

Так, Велика Палата Верховного Суду в постанові від 4 лютого 2020 року в справі за позовом Банку зазначила, зокрема, таке: *„Оскільки поведінка боржника не може бути одночасно правомірною та неправомірною, то регулятивна норма частини першої статті 1048 ЦК України і охоронна норма частини другої статті 625 цього Кодексу не можуть застосовуватись одночасно. Тому за період до прострочення боржника підлягають стягненню проценти від суми позики (кредиту) відповідно до умов договору та частини першої статті 1048 ЦК України як плата за надану позику (кредит), а за період після такого прострочення підлягають стягненню річні проценти відповідно до частини другої статті 625 ЦК України як грошова сума, яку боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання, тобто як міра відповідальності за порушення грошового зобов'язання“.*

Банк у поданій ним конституційній скарзі послався на те, що оспорюваний ним припис ЦК України не відповідає частинам першій, другій статті 8, частині четвертій статті 13, частині першій статті 19, частинам першій, другій, четвертій статті 41, частині першій статті 42 Конституції України.

Мотивація Рішення, що заслуговує на підтримку

2. У Рішенні не лише згадані всі установи та фахівці, які сформулювали власні позиції щодо предмета конституційного контролю, а що більш важливо, лаконічно відтворено суголосну думку всіх цих висновків – припис першого речення частини першої статті 1050 ЦК України є конституційним, однак має місце суперечлива судова практика його правозастосування в посутньому зв'язку із іншими приписами ЦК України (підпункти 3.4–3.10 пункту 3 мотивувальної частини).

Тобто, цитуючи одну з відтворених у Рішенні думок „<...> проценти як плата за кредит як умова договору та проценти річних як міра відповідальності не суперечать один одному і нарахування процентів річних не може скасовувати нарахування процентів“ (підпункт 3.9 пункту 3 мотивувальної частини).

3. Своєю чергою у пунктах 4–5 Рішення слушно зазначено на послідовних юридичних позиціях Конституційного Суду України та сталій практиці Європейського суду з прав людини щодо, по-перше, суті та змісту права власності та права на мирне володіння майном, по-друге, конституційних та конвенційних гарантіях захисту цих прав.

4. З огляду на наведене, на підставі приписів Основного Закону України, врахування юридичних позицій Конституційного Суду України та практики Європейського суду з прав людини у Рішенні сформульовано одразу кілька цілком логічних та передбачних висновків:

– „<...> як на момент укладення Кредитного договору, так і протягом строку кредитування Банк мав правомірні очікування на отримання процентів за користування грошовими коштами до дня повернення кредиту, а відтак право вимоги Банку щодо сплати йому таких процентів є майном та відповідно об'єктом права власності, захист якого гарантує стаття 41 Конституції України“ (абзац одинадцятий пункту 6.2 пункту 6 мотивувальної частини);

– „<...> в аспекті порушених у конституційній скарзі питань оспорюваний припис статті 1050 Кодексу не обмежує права Банку на отримання процентів як плати за користування кредитом“ (перше речення абзацу восьмого пункту 7 мотивувальної частини).

Дискусійна мотивація Рішення

5. Будь-яке рішення органу конституційного контролю має бути юридично визначеним, тобто бути передбачним за юридичними наслідками свого ухвалення. У цьому контексті вдалим та влучним виглядає висловлювання про те, що „рішення повинно не лише бути юридично визначеним, від нього навіть має віяти юридичною визначеністю“.

Проте саме з цим аспектом, тобто з юридичною визначеністю, у Рішенні, на мою думку, є певні проблеми.

6. Так, загалом доречно та правильно у Рішенні зазначено таке „<...> забезпечення сталості та єдності судової практики є основоположною функцією Верховного Суду (частина перша статті 36 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“), яку не може здійснювати інший орган державної влади, зокрема Конституційний Суд України“ (абзац четвертий пункту 8 мотивувальної частини).

Водночас у Рішенні не лише констатується те, що „практика суду касаційної інстанції щодо <...> застосування приписів частини першої статті 1048 Кодексу та першого речення частини першої статті 1050 Кодексу в системному зв'язку з частиною другою статті 625 Кодексу з березня 2018 року зазнала докорінних змін“ (перше речення абзацу третього пункту 8 мотивувальної частини), а також *de facto* формулюється та вмотивовано доводиться юридична позиція, якої суд касаційної інстанції притримувався до зазначених „докорінних змін“ у своїй практиці.

За цією юридичною позицією, якщо цитувати безпосередньо Рішення: „<...> як на момент укладення Кредитного договору, так і протягом строку кредитування Банк мав правомірні очікування на отримання процентів за користування грошовими коштами до дня повернення кредиту <...> (абзац одинадцятий підпункту 6.2 пункту 6 мотивувальної частини); „<...> оспорюваний припис статті 1050 Кодексу не обмежує права Банку на отримання процентів як плати за користування кредитом“ (перше речення абзацу восьмого пункту 7 мотивувальної частини).

Таким чином, у Банку, суб'єктів правозастосування може скластись уявлення про те, що на виконання вимог цього Рішення (незважаючи на те, що оспорюваний припис ЦК України визнано таким, що відповідає Конституції України) суд касаційної інстанції та інші суди мають ще раз „докорінно“ змінити свою практику застосування приписів частини першої статті 1048 ЦК України та першого речення частини першої статті 1050 ЦК України в системному зв'язку з частиною другою статті 625 ЦК України.

Вважаю, що така суперечливість у мотивації Рішення може дезорієнтувати зацікавлених осіб, а тому є небажаною.

Загальні висновки

7. Особисте тривале занурення у цивілістику для мене не трансформувалась у бажання перманентного та безумовного захисту норм ЦК України та інших актів цивільного законодавства від спроб визнання їх такими, що не відповідають Основному Закону України. Тому, переконаний у тому, що неякісно сформульована норма ЦК України або іншого акта цивільного законодавства безперечно може бути визнана неконституційною у разі наявності потрібних для цього передумов.

Однією з таких передумов, на мою думку, є „суперечливе правозастосування“, тобто ситуація, в якій суди „докорінно змінюють“ свою практику правозастосування без будь-яких змін самої норми, що застосовується.

Отже, у цьому провадженні та в інших аналогічних випадках перед органом конституційного контролю постав складний вибір або виходити з недосконалості норми як результату дій законодавця, або констатувати непослідовність у діях суду або судів, що суперечливо тлумачать та застосовують одну й ту саму норму.

У цій справі Другий сенат Суду, ухваливши Рішення, зробив вибір на користь другого з можливих варіантів. Наскільки правильним був такий висновок, покаже час, а точніше – подальша судова практика.

Суддя
Конституційного Суду України

ОСЕРВОМАЙСЬКИЙ